

הדיבור במלואו

שמות, כ: כָּבֵד אֶת אָבִיךָ וְאֶת אִמְךָ ה: דְּבָרִים, ה: כָּבֵד אֶת אָבִיךָ וְאֶת אִמְךָ לְמַעַן יֵאָרְכּוֹן יְמֶיךָ עַל הָאָדָמָה אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ לְמַעַן יֵאָרְכּוֹן יְמֶיךָ וְלְמַעַן יִיטֵב לָךְ עַל הָאָדָמָה אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ:

המצווה העיקרית:

ספר המצוות לרמב"ם - המצווה הר"י

הציווי שנצטוונו לכבד את ההורים. והוא אמרו יתעלה: "כבד את אביך ואת אמך" (שמות כ, יב; דברים ד, טז). וכבר נתבארנו דיני מצווה זו בכמה מקומות בתלמוד, רבם בקדושין. ולשון ספרא: "איזהו כבוד? מאכיל ומשקה, מלביש ומכסה, מכניס ומוציא".

ספר המצוות לרמב"ם - המצווה הרי"א

ממנו שיעניש, כמו המלך, ונתנהג עמהם כמו שנתנהג עם מי שיראים ממנו, וחוששים פן יעשה להם דבר בלתי רצוי. והוא אמרו יתעלה: "איש אמו ואביו תיראו" (ויקרא יט, ג). ולשון ספרא: "איזהו מורא? לא ישב במקומו ולא מדבר במקומו ולא יסתור את דבריו".

ספר החינוך לג, מצות כיבוד אב ואם.

לכבד האב והאם, שנאמר (שמות כ יב) כבד את אביך ואת אמך וגו'. ובא הפרוש (קדושין לא, ב) אי זהו כבוד, מאכיל ומשקה ומלביש ומכסה מכניס ומוציא. משרשי מצוה זו, שראוי לו לאדם שיכיר ויגמל חסד למי שעשה עמו טובה, ולא יהיה נבל ומתנכר וכפוי טובה שזו מדה רעה ומאוסה בתכלית לפני אלקים ואנשים. ושיתן אל לבו כי האב והאם הם סבת היותו בעולם, ועל כן באמת ראוי לו לעשות להם כל כבוד וכל תועלת שיוכל, כי הם הביאוהו לעולם, גם יגעו בו כמה יגיעות בקטנתו, וכשיקבע זאת המדה בנפשו יעלה ממנה להכיר טובת האל ברוך הוא שהוא סבתו וסבת כל אבותיו עד אדם הראשון, ושהוציאו לאויר העולם וספק צרכו כל ימיו והעמידו על מתכנתו ושלמות אבריו, ונתן בו נפש יודעת ומשכלת, שאלולי הנפש שחננו האל, יהיה כסוס כפרד אין הבין, ויעריך במחשבתו כמה וכמה ראוי להזהר בעבודתו ברוך הוא.

תלמוד בבלי מסכת קידושין דף לא עמוד ב

ת"ר איזהו מורא ואיזהו כיבוד מורא לא עומד במקומו ולא יושב במקומו ולא סותר את דבריו ולא מכריעו כיבוד מאכיל ומשקה ומלביש ומכסה מכניס ומוציא.

מצוות נוספות הנכללות בדיבור:

משנה תורה לרמב"ם -

מונה את כיבוד ההורים יחד עם יראה מהם, איסור קללת הורים, איסור הכאת הורים, בן סורר ומורה, כיבוד וציות לסנהדרין, איסור גריעה או הוספה על התורה.

רב סעדיה גאון

אזהרות - חובת ההורים כלפי הילדים: ברית מילה, לימוד תורה. כמו כן כבוד לזקנים, הלכות אבלות.

רמב"ן תרי"ג מצוות -

מונה מצוות רבות הקשורות לכבוד והוקרה לה', בית המקדש, והכהנים.

הדיבור

המצווה

בנוסף

מהתורה

מוסר

פתגמו

פיוט

מספרים

הלכה

התבוננות

”טוב לי תורת פיך” - מן התורה

שמות פרק כא

(טו) ומָכָה אָבִיו וְאִמּוֹ מוֹת יוּמָת: (טז) וְגָנַב אִישׁ וּמָכְרוֹ וְנִמְצָא בְּיָדוֹ מוֹת יוּמָת: (יז) וּמִקְלָל אָבִיו וְאִמּוֹ מוֹת יוּמָת:

ויקרא יט, כג

אִישׁ אָבִיו וְאִמּוֹ תֵּרָאוּ וְאֵת שַׁבְּתוֹתַי תִּשְׁמְרוּ אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם

דברים כז, טז

אֲרוּר מְקַלֵּה אָבִיו וְאִמּוֹ

משלי פרק א

(ח) שְׁמַע בְּנִי מוֹסֵר אָבִיךָ וְאַל תִּטֹּשׁ תּוֹרַת אִמְךָ: (ט) כִּי לִנְיַת חַן הֵם לְרֹאשָׁה וְעֵנָקִים לְגִרְגָּרֶתֶיךָ:

”שמע בני מוסר אבין” - דברי מוסר

רמב"ן שמות כ יא:

כבוד את אביך - הנה השלים כל מה שאנו חייבין בדברי הבורא בעצמו ובכבודו, וחזר לצוות אותנו בעניני הנבראים, והתחיל מן האב שהוא לתולדותיו כענין בורא משתתף ביצירה, כי השם אבינו הראשון, והמוליד אבינו האחרון, ולכך אמר במשנה תורה (דברים ה טז): כאשר צויתך בכבודי כן אנכי מצוך בכבוד המשתתף עמי ביצירתך. ולא פירש הכתוב הכבוד, שהוא גלמוד מן הכבוד הנאמר למעלה באב הראשון יתברך, שיודה בו שהוא אביו, ולא יכפור בו לאמר על אדם אחר שהוא אביו, ולא יעבדנו כבן לירושנו, או לענין אחר שיצפה ממנו, ולא ישא שם אביו וישבע בחיי אביו לשוא ולשקר. ויכנסו בכלל הכבוד דברים אחרים, כי בכל כבודו נצטוונו, ומפורשים הם בדברי רבותינו (קדושין לא ב), וכבר אמרו (שם ל ב): שהוקש כבודו לכבוד המקום: וכאשר המצוה הזאת היא בתחתונים, כן נתן שכרה באריכות ימים בארץ אשר יתן לנו. ועל דעת רבותינו (קידושין לט ב): ענין הכתוב למען יאריכון ימך ועל האדמה, יבטיח כי במצוה הזאת יהיו כל ימותינו ארוכים, כי ימלא השם ימינו בעולם הזה, ויהיו ארוכים בעולם הבא שכלו ארוך, ותהיה ישיבותינו לעד על האדמה הטובה שיתן לנו, ובמשנה תורה (דברים ה טז): פירש למען יאריכון ימך ולמען ייטב לך על האדמה, והנה הם שתי הבטחות:

וכך כותב רבנו יצחק אברבנאל (פרשת יתרו): יסוד מצוה זו הוא כדי שתהיה קבלת ההורים חשובה בעיני האדם, ויאמין בה ויסמוך עליה... ולהיות כח הדיבור הזה להאמין בקבלת הראשונים [אבותינו] שהוא עיקר כולל בתורה, ולא תצויר מציאותו בלתי [מבלי מצוה זו], לכן היה הדיבור הזה מכלל הדיבורים האלוקים [שבין אדם למקום] אשר בלוח האחד, ולא היה מהדברים האנושיים [שבין אדם לחברו] שהיו בלוח השני.

מדרש משלי (בובר) פרשה א ד"ה [ח] שמע בני

שמע בני מוסר אבין. מה שנמסר לך בסיני על כבוד אב. ואל תטוש תורת אמן. מה שהזהירו לך בסיני על כבוד האם, ואם עשית כן נמצאת עושה כבוד אב ואם.

רש"י הירש, שמות כ', י"ב ד"ה הדבור הראשון

יציאת מצרים ומתן תורה הם שתי עובדות היסוד של עם ישראל, שעליהן תיכון כניעתנו לפני ה' כמושל ושלט בגורלנו וחיינו, והנה שתי עובדות אלו - עובדות היסטוריות הן, ואנו יודעים אותם ומכירין בהם כאמיתות היסטוריות, אולם הערובה היחידה לאמיתותן היא המסורת, ויסודה של מסורת אינו אלא מסירתה הנאמנה לבנים מידי האבות וקבלתה ברצון בידי הבנים מידי האבות. על כן לא נתקיימו לאורך ימים יסודות הבניין הגדול שיסד ה' בישראל - אלא על המשמעת העיונית והמעשית של בנים כלפי אבות ואמהות, ונמצאנו למדים כי כבוד אב ואם הוא התנאי היסודי

מבוא
אנכי ה'
לא יהיה
לא תשא
זכור את
כבוד את
לא תרצח
לא תנאף
לא תגנב
לא תענה
לא תחמוד

לנצחיותה של האומה הישראלית. על ידי האב והאם נותן ה' לילד לא לבד את הווייתו הפיסית, אלא הם למעשה גם החוליה המקשרת את הילד אל העבר היהודי ויעשה אותו לבן ישראל ולבת ישראל. מידי ההורים מקבל הילד את מסורת התעודה הישראלית, המעוצבת בדעת, בהליכות ובדרכי חינוך, והם מוסרים לו את דבר ההיסטוריה ואת דבר התורה למען ינחילום גם הוא לבניו אחריו בבוא הזמן. כשם שעניי הבן אל הוריו, כן תהיינה אלין עיני ילדיו בבוא הזמן. אלמלא הקשר בין אבות ובנים- תנותק שרשרת הדורות, תאבד תקוות העבר היהודי לגבי העתיד והאומה הישראלית תחדל מלהיות. אכן גדולה חשיבותם של ההורים בישראל, ולפיכך יחדה להם התורה מקום נכבד בעשרת הדברות.

משך חכמה, דברים פר' ואתחנן ה', ט"ז

הרצון, כי אמרו בירושלמי דכבוד אב הוי מצוה קלה, דהיא כפריעת חוב עבור טרחתם ומזונם. ולכן אמר אף באופן שאביך ואמך עזבוך ולא גידלוך, גם כן תכבדם כאשר צווך ה' אלוקיך במדבר, ששם לא היה טורח גדול על האבות בגדול בניהם, כי מן היה יורד מן השמים, ומים מבאר, ובשר משליו, והענין היה משהיץ מלבושיהם. ובכל זאת צווך ה' לכבד אביך ואמך, כן תעשה לדור אחרון. לא זו בלבד שמצווה ה' יתברך לכבד את האב והאם, אלא שמשווה גם את כבודם לכבודו. אמרו חז"ל: השווה הכתוב כיבוד אב ואם - לכבודו של הקדוש ברוך הוא! שהרי כביבוד אב ואם נאמר: "כבד את אביך ואת אמך", ולגבי כבוד ה' נאמר: "כבד את ה' מהונך". וכן השווה הכתוב מורא אב ואם - למורא של הקדוש ברוך הוא! שהרי במורא אב ואם נאמר: "איש אמו ואביו תיראו", ולגבי מורא ה' נאמר: "את ה' אלהיך תירא".

ובדין הוא שכך יהיה! שהרי שלושה שותפים יש באדם: הקב"ה, אביו ואמו. אביו ואמו נותנים בו אברים וגידים, בשר ודם, והקב"ה נותן בו נשמה. בזמן שאדם מכבד את אביו ואת אמו, אומר הקב"ה: מעלה אני עליהם כאילו דרתי ביניהם וכבדוני! ובזמן שאדם מצער את אביו ואת אמו, אומר הקב"ה: יפה עשיתי שלא דרתי ביניהם, שאילו דרתי ביניהם - ציערוני! (מסכת קידושין דף ל עמוד ב)

כבד את אביך וכו' כאשר צוץ ה' אלוקיך עוד יש לפרש הפסוק כאשר צוץ ה' הנאמר במצות כיבוד, דבישראל נוסף על כבוד האבות שהם מוליקים בניהם להצלחה האמיתית והם מוסרים המצוות השמיעות והקבלה מדור לדור... ולזה אמר שאף אם אין האב מורים לו הדיעות הצודקות, גם כן תכבדנו כאשר צוץ ה' אלוקיך. שאתה בדור שהבנים גם כן שמעו מפי הגבורה ואינם צריכים למסורת אבות, וכל פרושי התורה שבעל פה שמעו מפי משה, ואף על פי כן, צוץ ה' אלוקיך לכבד את אביך ואמך.

תורת משה (רבינו משה אלשיך), שמות פר' יתרו כ', י"ב ד"ה כבד את אביך

אל יעלה על רוחך, כי מה לך לכבד עושי חומרך (ההורים שהם הנותנים את החלק הגשמי ביצירה), והוא טיט חוצות. לזה סמך על רמז החידוש, למען תזכור כי גם החומר ששלשלו בך, מה' הוא. כי הוא יתברך עשאו, ואותו הפועל הוא המשתלשל על ידי אביך ואמך. נמצא ששורש פעולתם מעשה אלוהים הוא. וכבד את הממשיכים בך מעשה ידיו יתברך.

רבי יוסף אלבו, ספר העיקרים, מאמר שלישי פרק כו

ואחר כך אמר כבד את אביך ואת אמך, לפי שהוא מן הידוע שאין המלך שבנה המדינה נגלה בכל יום לאנשי המדינה ההיא, ואם יזכרו אנשי הדור ההוא שראו ביאת המלך אל המדינה את קבלת עול מלכותו ושהמלך בנה המדינה ושהוציאם מעבדות לחרות, הנה הבאים אחריהם שלא הרגישו בעבדות כלל ושלא ראו כניסת המלך במדינה, יבאו למרוד ולחשוב שהמדינה היתה שלהם תמיד ושאין להם מושל עליהם, ואין דרך לצאת מן השטות הזה אלא בהיותם נכנעים אל האבות ומקבלים המוסר מהם, כי הם יודיעו את בניהם איך היו עבדים, ושאדון אחד הוציאם לחרות והוא שבנה המדינה והשכין אותם בתוכה, ולזה היה מן ההכרח כדי שלא תשתכח ממשלת המלך מעל המדינה והטובה שעשה עימם שהוציאם מעבדות לחרות, שיכנעו הבנים בכל דור ודור אל האבות ויקבלו דברי מוסרם עליהם, ובעבור זה בא הדבור החמישי שהוא כבד את אביך ואת אמך להזהיר על הקבלה, רוצה לומר שימשך האדם לקבלת האבות, שזה עקר כולל לכל הדתות שלא יצויר מציאותם אם לא יהיה האדם נשמע לקבלת האבות וחכמי הדת.

הדברי

המצווה

נוסף

מהתורה

מוסר

פתגמון

פיוט

מספרים

הלכה

התבוננות

הרב יצחק גינזבורג, אני לדודי ודודי לי

עיקר החטא כלפי האב הוא חטא ההתעלמות ממנו. האב אינו מצפה מהבן כי יתגייס דוקא לעזור לו להגשים את מטרותיו, אדרבה, במובן מסוים מצפה כי הבן יסלול לו דרך משלו, מפני שבטוח כי בכל אשר יפנה הבן ויחדש, עדיין יורגש כי כוחו של אביו טבוע בו, ומפני שסקרן (ונכון להפתעות) לראות כיצד גרעיניו תמצא לעצמה ביטויים חדשים בתנאים אחרים ובדור אחר. אין אדם מתקנא בבנו כי יפה כוח הבן מכוח האב. מכוחו ומחמתו. אבל האב חושש כי בנו יתעלם ממנו (ובכך יתאמץ גם באיזשהו מקום מודחק גם להעלים אותו, שהרי הבעיה היא בעצם נוכחותו של האב) כי יתכחש למקור יניקתו...

עיקר העלבון וההיפגעות של ההורים הם משכחת הבנים אותם, ומנטייתם של אלו לראותם כנטע זר בתור העולם החדש ה'שייך' לצעירים. ובאמת אין זו בעיה רק של נטע זר ומפריע, כשהבן מודה על האמת עד כמה כל מה שיש לו, לרבות עצם קיומו, מהוריו בא לו, הרי הוא נהיה בזה אסיר תודה, וה'מאסר' הזה מוליד נטייה חריפה להסיר את הכבלים ולהתנער מהם. (אי אפשר לפסול ולבטל לחלוטין את הנטייה הטבעית הזאת, הלוא מפורש בתורה כי כך הטביע ה' באדם: "על כן יעזב איש את אביו ואת אמו..." ההתבגרות כרוכה בהתנתקות: אבל אין דרכה של תורה להשלים עם כל בוסריות ולאשש אותה, אלא לתקן ולעצב אותה) לכן ציוותה התורה לכבד את אביו ואת אמו, לתת להם משקל ומשמעות, לבל יתנדפו מתודעתו של בנם.

רש"ר הירש, חורב, פרק עג

ההורים הם לאדם כגזע לפרי. כל מה שיש לפרי הוא קיבל מן הגזע, וכן האדם, כל מה שיש לו- הוא קיבל מהוריו...

החיים הם מתנת הבורא. אולם מה יהיה טיב החיים של הילד אם לא ילכו אותם בני אדם לשומרם, לטפחם, לפרנסם ולעצב אותם כך שיתנהלו על פי רצונו של נותן החיים יתברך? כל מה שהילד נזקק לו, בגופו, ברוחו ובנפשו, אימוץ מסורת הדורות בלשון, בניסיון חיים וידע- מידה ההורים ניתן ונמסר לו. הם מעלים ומוליכים אותו אל המקור האלוהי של התגלות מתן תורה, והם עדיו של הנכס האלוהי שזכינו לו. הם מורשים לו את אשר קבלנו ומגדלים אותו להיות נושא ומקיימו. הם יוצרים את הקשר המקשר אותו אל חברת בני האדם, אל ברית עמו ואל ייעוד שבטו. הם מחנכים אותו להיות אדם ואזרח בן ישראל. ברם, אם יגדל הילד ותתעורר בו תודעת עצמותו והפרי ינתק עצמו מן הגזע.. או אז מה יהא על עיצוב אדם וישראל ועל הנצח המורשה וברית ישראל? על כן עשה ה' בוראך את הקשר אל הורייך לחובה ולמצווה שאין לה תמורה וביטול.

שמות מכילתא- מסכת דבראש חודש פרשה ב

ר' אליעזר אומר: גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם, שאדם מכבד אמו יותר מאביו, לפי שהיא משדלתו בדברים, לפיכך הקדים אב לאם לכיבוד. וגלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם, שאדם מתיירא מאביו יותר מאמו, לפי שהוא מלמדו תורה, לפיכך הקדים אב לאם במורא. מקום שחסר השלים, או כל הקודם במקרא קודם במעשה?! תלמוד לומר: איש אמו ואביו תיראו - מגיד ששניהן שקולין זה בזה.

תלמוד ירושלמי, מסכת קידושין פרק א דף סא טור ב' ה"ז

א"ר אבא בר כהנא השווה הכתוב מצוה קלה שבקלות למצוה חמורה מן החמורות מצוה קלה שבקלות זו שילוח הקן ומצוה חמורה שבחמורות זו היא כיבוד אב ואם ובשתייהן כתיב הארכת ימים א"ר אבון מה אם דבר שהוא כפריעת חוב כתי' בו למען ייטב לך ולמען יאריכון ימך דבר שיש בו חסרון כס וסיכון נפשות לא כל שכן

כלי יקר שמות כ-

ועל כן שכרו אריכות ימים, כי הדבקות בה' מקור חיים נותן חיים ארוכים אל האדם, ואם הוא מכבד אב ואם בעבור שמהם נוצר החומר, אם כן גם הנשמה חלק אלוה ממעל תתן כבוד לאביה שבשמים, ועל ידי הדבקות שיש לה עמו תזכה לאריכות ימים, כמו שכתוב (דברים ד ז): ואתם הדבקים בה' אלהיכם חיים כלכם היום.

כבד את אביך וגו', כנגדו לא תחמוד. ומסיק במכילתא שכל החומד, לסוף מוליד בן שמקללו. ודבר זה מחוסר ביאור, כי מה ענין זה לזה? ונראה לפרש, לפי שכל חומד אשת רעהו, ודאי הוא

מבוא
אנכי ה'
לא יהיה
לא תשא
זכור את
כבד את
לא תרצח
לא תנאף
לא תגנב
לא תענה
לא תחמוד

מהרהר בה בשעת תשמיש ודומה כאילו הבן נולד לו מאשה אחרת אשר חמד והרהר בה, על כן אינו מכבד את אמו כראוי, לפי שאביו היה מהרהר באשה אחרת, וגם את אביו לא יכבד כראוי, כי החומד נשים אין כוונתו להוליד כי אם למלאות תאוותו, ולא נתכוין אל בן זה להולידו, על כן דומה כאילו אינו בנו, ועל כן לא יכבדו גם כן, כי הכל הולך אחר הכוונה, וחמדת ממון תלוי ג"כ בכבוד אב ואם, כי החומד ממון אחרים אינו מכבדם כראוי, מחמת היותו להוט בבולמוס חמדת הממון, כי הכיבוד הוא מהונו להאכילם ולהשקותם ולהלבישם, וזה החומד בלי ספק שעינו צרה גם באביו ואמו מלתת להם די מחסורם.

רבנו יונה, אגרת התשובה

עיקר כיבוד אב ואם לעשות להם נחת רוח בין בדברים בין במעשה:

קיצור שולחן ערוך קמ"ג, כא

מי שהוא רוצה באמת לכבד את אביו ואת אמו, יעסוק בתורה ובמעשים טובים, שזהו הכבוד הגדול להאבות, שאומרים הבריות: אשרי לאב ואם שגידלו בן כזה. אבל אם אין הבן הולך בדרך הישר, הרי אבותיו ישאו חרפה עליו, והוא מבייש אותם בבושה שאין גדולה הימנה.

תלמוד ירושלמי, קידושין א, ז

יש שהוא מאכיל את אביו פטומות ויורש גיהנום, ויש שהוא קושרו בריחיים ויורש גן עדן. כיצד הוא מאכיל את אביו פטומות ויורש גיהנום? אדם אחד היה מאכיל את אביו תרנגולים מפוטמים. פעם אחת אמר לו אביו: בני, אלה מנין לך? אמר לו: סבא סבא, אכול ושתוק, שכלבים אוכלים ושותקים. נמצא מאכיל את אביו פטומות, ויורש גיהנום. כיצד קושרו לריחיים ויורש גן עדן? אדם אחד היה טוחן בריחיים. הגיע צו מהמלך להביא טוחנים אליו. אמר האדם לאביו: אבא, היכנס טוחן תחתי, ואני אלך לעבודת המלך, שאם יבוא ביזיון, אתבזה אני ולא אתה, ואם יבוא לידי מלקות, אלקה אני ולא אתה. נמצא קושרו לריחיים, ויורש גן עדן.

הפתגמון

- שלושה שותפים יש באדם, הקב"ה אביו ואמו, בזמן שאדם מכבד את אביו ואמו, אומר הקב"ה: מעלה אני עליהם כאילו דרתי ביניהם וכיבדוני ~ קידושין ל,ב
- שנא תנא לפני רב נחמן: בזמן שאדם מצער את אביו ואת אמו אומר הקדוש ברוך הוא: יפה עשיתי שלא דרתי ביניהם, שאלמלא דרתי ביניהם ציערוני ~ קידושין ל,ב
- שמע בני מוסר אביך ואל תטוש תורת אמן ~ אגרת הרמב"ן

מספרים ש..

כבוד האם של רבי טרפון

אָמוּ שֶׁל ר' טַרְפוֹן יִרְדָּה לְטַיִל לְתוֹךְ תְּצַרֶּה בְּשַׁבָּת וְנִפְסַק קוֹרְדִּיקוֹס שְׁלָה. הִלָּךְ ר' טַרְפוֹן וְהָיִים שְׁתֵּי יָדָיו מִסַּח פְּרִסוּתִיָּה וְהָיְתָה מְהֻלָּקֶת עָלֶיהֶן עַד שֶׁהִגִּיעָה לְמִטָּתָהּ. פֶּעַם אַחַת חָלָה וְנִכְנְסוּ חֲכָמִים לְבַקְרוֹ. אָמְרָה לָהֶם: הִתְפַּלְלוּ עַל טַרְפוֹן בְּנִי, שֶׁהוּא נוֹהֵג בִּי כְבוֹד יוֹתֵר מִדִּי. אָמְרוּ לָהּ: מָה עָשָׂה לָךְ? סִפְּרָה לָהֶם אוֹתוֹ הַמַּעֲשֶׂה. אָמְרוּ לָהּ: אֲפֹלוּ עוֹשֶׂה כֵּן אֶלֶף אֲלָפִים, עֲדֵין לֹחֲצִי כְבוֹד שְׁאֻמְרָה הַתּוֹרָה לֹא הִגִּיעַ. (תלמוד בבלי, מסכת קידושין, דף לא, עמוד ב.)

דמא בן נתינא מכבד הורים

הדיבר

המצווה

בנוסף

מהתורה

מוסר

פתגמון

פיוט

מספרים

הלכה

התבוננות

שאלו לו לרב עלא: עד היכן כבוד אב ואם? אמר להם: צאו וראו מה עשה נכרי אחד באשקלון, ודמא בן נתינה שמו. פעם אחת בקשו חכמים פרקמטין בששים רבוא שער, והיה מפתח מנח תחת מראשותיו של אביו ולא צערו. אמר רב יהודה אמר שמואל: שאלו את ר' אליעזר, עד היכן כבוד אב ואם? אמר להם: צאו וראו מה עשה נכרי אחד לאביו באשקלון, ודמא בן נתינה שמו. פעם אחת בקשו ממנו חכמים אבנים לאפוד בששים רבוא שער, והיה מפתח מנח תחת מראשותיו של אביו ולא צערו. לשנה האחרת נתן לו הקדוש ברוך הוא שער, שנולדה לו פרה אדמה בעדרו. נכנסו חכמי ישראל אצלו. אמר להם: יודע אני בכם, שאם אני מבקש מכם כל ממון שבעולם אתם נותנים לי; אלא אין אני מבקש מכם אלא אותו ממון שהפסדתי בשביל כבוד אבא. אמר ר' חנינא: ומה מי שאינו מצנה ועושה – פה, מצנה ועושה – על אחת כמה וכמה.

(תלמוד בבלי, מסכת קידושין, דף לא, עמוד א)

○ "לא רציתי שגם לאבא יכאב.."

בהיותו בן תשע, חלה במחלה קשה. הוא שכב במיטתו, מתפתל בכאבים עזים, בוכה וגונח מרוב יסורים. לפתע נכנס אביו לחדר, לבקרו. בו ברגע – פסק הנער מבכיו. הידק את שפתיו – וחיך אל אביו! באותה שעה שהה שם ידידו ורעו, הגאון רבי יוסף משאש זצ"ל, שנדהם למראה השינוי הכביר שחל בו. לאחר שהאב יצא מהחדר, שבו הגניחות והאנחות. שאלו ידידו רבי יוסף: כיצד יכולת להחריש, אחר שסבלך רב כל כך?! ענה הנער בן התשע: "לא רציתי לצער את אבא, האם לא די בכך שאני סובל?! לא רציתי שגם לאבא יכאב..."!

(הגאון רבי רפאל ברוך טולידאנו זצ"ל)

○ אילו רק היתה לי אמא..

אל ביתו של הצדיק הקדוש רבי ישראל אביחצירא – ה"בבא סאלי" זיע"א, הגיעו אם ובנה. הבן – כל הופעתו אומרת מרדנות נעורים, נראה שהובא לכאן למורת רוחו. והאם – ניכר עליה כי שבעת מרורים היא. כשהגיע תורם להיכנס אל הרב, הגישה האם פתק, ובו היא מבקשת: בני אינו סר למשמעתי, מתחצף ומתמרד. יאציל עליו הרב ברכה שיתחזק במצות כיבוד הורים. קרא הרב את הפתק, והשתררה דממה. הבן כמו מחכה להיחלץ במהירות האפשרית מן המעמד המביך. יאמר הרב את תוכחתו וישחרר אותו החוצה... אך לא, הרב אינו פונה בתוכחה. רק אנחה כאובה פורצת מגרונו, ופניו מביעות עצב רב. "אח...!", לוחש הרב, "אילו היתה לי אמא... דמעות זולגות מעיניו של הצדיק, והוא ממשיך: "אילו היתה לי אם – על כפים הייתי נושא אותה, ורוקד מרוב שמחה..."! בכיוו הטהור של הצדיק הרעיד את הלבבות. גם ליבו הקשוח והעיקש של הנער הפוחז – התרכך ונמס.

עתה פנה הרב אל הנער, הניח ידיו על ראשו ואמר בחום אבהי: "אם תבטיח להיטיב את דרכך ולהקפיד בכבוד אמך, אברכך בכל הטובות והברכות! עליך להיות מאושר על כך שזוכית, שיש באפשרותך לקיים מצוה כה יקרה, קיימנה אפוא בשלמות ובשמחה!" ומחדרו של הרב יצא נער אחר לחלוטין..

(מעייין השבוע ג שנח)

○ שכנים בגן עדן

מעשה בר' יהושע בן אלם שהגידו לו בחלום שמח בלבך שאתה וננס הקצב מושבך ומושבך בגן עדן וחלקו כחלקך שווין כאחד. "כשנתעורר ר' יהושע משנתו רצה לדעת פשר החלום, הלך ר' יהושע בעצמו אצל ננס הקצב. הקצב בראותו את ר' יהושע נפל על פניו ואמר לו, רבי מה היום מיומים שעטרת ישראל בא לפני עבדו? אמר לו ר' יהושע דבר לי לדבר עמך, אמר לו דבר, אמר לו מה מעשיך ומה מלאכתך? אמר לו קצב אני ויש לי אב ואם זקנים חולים ובכל יום ויום אני מעמידם מלבישם ומאכילם ביד. מיד עמד ר' יהושע ונשקו ואמר לו בני אשריך ואשרי גורלך מה טוב ומה נעים שזכיתי להיות חברך בגן עדן.

(סדר הדורות ח"ג אות י)

מבוא
אנכי ה'
לא יהיה
לא תשא
זכור את
כבוד את
לא תרצח
לא תנאף
לא תגנב
לא תענה
לא תחמוד

הלכה למעשה!

שולחן ערוך יורה דעה סימן רמ

סעיף א - צריך ליזהר מאד בכבוד אביו ואמו ובמוראם. הגה: ומ"מ אין ב"ד כופין על מצות כבוד אב ואם, דהוי ליה מצות עשה שמתן שכרה בצדה שאין ב"ד כופין עליה (בית יוסף בשם הגמרא ובתא"ו נתיב א').

סעיף ב - איזה מורא, לא יעמוד במקומו המיוחד לו לעמוד שם בסוד זקנים עם חבריו, או מקום המיוחד לו להתפלל; ולא ישב במקום המיוחד לו להסב בביתו; ולא סותר את דבריו ולא מכריע את דבריו בפניו, אפילו לומר נראין דברי אבא; ולא יקראנו בשמו, לא בחייו ולא במותו, אלא אומר: אבא מארי. היה שם אביו כשם אחרים, משנה שמם, אם הוא שם שהוא פלאי שאין הכל רגילים לקרות בו. אבל שם שרגילין בו מותר לקרות אחרים שלא בפניו (טור).

סעיף ג - עד היכן מוראם, היה הבן לבוש חמודות ויושב בראש הקהל, ובאו אביו ואמו וקרעו בגדיו והכוהו על ראשו וירקו בפניו, לא יכלים אותם אלא ישתוק ויירא מן מלך מלכי המלכים שציוהו בכך.

סעיף ד - איזהו כבוד, מאכילו ומשקהו, מלביש ומכסה, מכניס ומוציא. ויתנו לו בסבר פנים יפות, שאפילו מאכילו בכל יום פטומות והראה לו פנים זועפות, נענש עליו. הגה: וכן להיפך, אם מטחין אביו ברחיים, וכוונתו לטובה כדי שינצל אביו מדבר קשה יותר מזה, ומדבר פיוסים על לב אביו ומראה לו שכוונתו לטובה עד שיתרצה אביו לטחון ברחיים, נוחל עולם הבא (גמרא ורש"י פ"ק דקדושין וירושלמי). וישמשנו בשאר דברים שהשמש משמש רבו.

סעיף ה - זה שמאכילו ומשקהו, משל אב ואם, אם יש לו. ואם אין לאב, ויש לבן, כופין אותו וזן אביו כפי מה שהוא יכול. ואם אין לבן, אינו חייב לחזור על הפתחים להאכיל את אביו. הגה: וי"א דאינו חייב ליתן לו רק מה שמיחייב ליתן לצדקה (כן כתב הב"י דנראה כן מדברי הרי"ף והרא"ש, וכ"כ הר"ן פ"ק דקידושין). ומ"מ אם ידו משגת, תבא מארה למי שמפרנס אביו ממעות צדקה שלו (הגהות מרדכי דב"ב ובהגהות פ"ק דב"מ ובחידושי אגודה). ואם יש לו בנים רבים, מחשבים לפי ממון שלהם, ואם מקצתן עשירים ומקצתן עניים, מחויבים העשירים לבד. (תשובת מיימוני הלכות ממרים בשם מוהר"ם והביאה הבית יוסף). אבל חייב לכבדו בגופו, אע"פ שמתוך כך בטל ממלאכתו ויצטרך לחזור על הפתחים. ודוקא דאית לבן מזונות לאיתזוני ההוא יומא, אבל אי לית ליה, לא מיחייב לבטל ממלאכתו ולחזור על הפתחים.

סעיף ו - היה צריך על שום דבר בעיר, ויודע שישלימו חפצו בשביל אביו, אע"פ שידוע שגם כן יעשו בשבילו, לא יאמר: עשו לי דבר פלוני בשבילי, אלא יאמר עשו בשביל אבא, כדי לתלות הכבוד באביו.

סעיף ז - חייב לעמוד מפני אביו. ואם האב תלמיד בנו, כל אחד מהם עומד מפני השני. הגה: ואם הבן רוצה למחול על כבודו, לשמש אביו, הרשות בידו, דהא הרב שמחל על כבודו כבודו מחול. ודוקא בצנעא, או אפילו בפרהסיא ודש בעירו שהכל יודעים שהוא אביו, אבל אם הבן גדול בתורה ואין אביו דש בעירו, איכא למיחש לבזיון התורה אם יתבזה הבן לפני האב, ויש להם להרחיק זה מזה שלא יקל שום אחד בכבודו לפני חבריו (הכל סברת הרב); וכן עשה מוהר"ם עם אביו.

סעיף ח - עד היכן כיבוד אב ואם, אפילו נטלו כיס של זהובים שלו והשליכו בפניו לים, לא יכלימם ולא יצער בפניהם ולא יכעוס כנגדם, אלא יקבל גזירת הכתוב וישתוק. הגה: ויש אומרים דאם רוצה לזרוק מעות של בן לים דיכול למונעו, דהא אינו חייב לכבדו רק משל אב, אבל לא משל בן (טור בשם ר"י). ואין חילוק בין לכבדו או לצערו (ת"ה סימן מ'). ודוקא קודם שזרקן, דאפשר דממנע ולא עביד, אבל אם כבר זרקוהו, אסור לאכולמיה אבל יוכל לתבעו לדינא (טור בשם הרא"ש). ודוקא אם רוצה לזרוק כיסו לים, דאית ביה חסרון כיס, אבל אם רוצה להעביר ממנו ריוח בעלמא, אסור בכל ענין (ר"ן פ"ק דקדושין). בן שיש לו דין עם אביו, והאב הוא תובע הבן, צריך הבן לילך אחר אביו אע"פ שהבן הוא נתבע ודר בעיר אחרת, שזהו כבוד אביו. אבל האב חייב לשלם לבן הוצאות, דאינו חייב לכבדו משל בן (במהרי"ק שורש נ"ח), כמו שנתבאר.

סעיף ט - חייב לכבדו אפילו אחר מותו. כיצד, היה אומר דבר שמועה מפיו, אומר: כך אמר אבא מארי הריני כפרת משכבו, אם הוא תוך שנים עשר חדש, ואם הוא לאחר שנים עשר חדש, אומר: זכרוננו לברכה. הגה: ואין חילוק בין אם לאב בכל זה (מהרי"ל סימן כ"ז/כ"ד). יש אומרים דאם

הדיבור

המצווה

בנוסף

מהתורה

מוסר

פתגמון

פיוט

מספרים

הלכה

התבוננות

כותב תוך שנים עשר חודש דבר ומזכיר אביו, א"צ לכתוב הריני כפרת משכבו אלא זכרונו לברכה, דהא כתיבתו מתקיימת לאחר שנים עשר חודש (הג' באלפס פ"ק דקדושין), ויש מחמירים אפילו בכתיבה (בנ"י ושאר מחברים וכו' מ"ב בב"י סוף סי' רמ"ב בשם רשב"ץ ותשובת ה' חביב רס"ד), וכן נוהגין.

סעיף י - מי שנטרפה דעת אביו או אמו, משתדל לנהוג עמהם כפי דעתם עד שירוחם עליהם. ואם אי אפשר לו לעמוד, מפני שנשתגעו ביותר, ילך לו ויניחם, ויצוה לאחרים לנהגם כראוי.

סעיף יא - ראה אביו שעבר על דברי תורה, לא יאמר לו: עברת על דברי תורה, אלא יאמר לו: אבא כתוב בתורה כך וכך, כאילו הוא שואל ממנו ולא כמזהירו, והוא יבין בעצמו ולא יתבייש. ואם היה אומר שמועה בטעות, לא יאמר לו: לא תתני הכי.

סעיף יב - אמר לו אביו: השקני מים, ויש לפניו לעשות מצוה עוברת כגון קבורת מת או לוויה, אם אפשר למצוה שתעשה ע"י אחרים, יעסוק בכבוד אביו. ואם התחיל במצוה תחלה, יגמור, דהעוסק במצוה פטור מן המצוה (ב"י בשם הר"ן). ואם אין שם אחרים לעשות, יעסוק במצוה ויניח כבוד אביו. (מיהו אם אין זמן המצוה עוברת, יעסוק בכבוד אביו ואח"כ יעשה המצוה) (רבינו ירוחם נתיב א' בשם רא"ש).

סעיף יג - תלמוד תורה גדול מכבוד אב ואם.

סעיף יד - אביו אומר לו: השקני מים, ואמו אומרת: השקני מים, מניח אמו ועוסק בכבוד אביו. ואם היא מגורשת מאביו, שניהם שווים ולא יזה מהם שירצה יקדים.

סעיף טו - אמר לו אביו לעבור על דברי תורה, בין מצוה עשה בין מצות לא תעשה, ואפילו מצוה של דבריהם, לא ישמע לו.

סעיף טז - האב שצוה את בנו שלא ידבר עם פלוני ושלא ימחול לו עד זמן קצוב, והבן היה רוצה להתפייס מיד לולי צוואת אביו, אין לו לחוש לצוואתו.

סעיף יז - אחד האיש ואחד האשה שוין בכבוד ובמורא של אב ואם, אלא שהאשה אין בידה לעשות, שהיא משועבדת לבעלה, לפיכך היא פטורה בכבוד אב ואם בעודה נשואה. ואם נתגרשה או נתאלמנה, חייבת.

סעיף יח - ממזר חייב בכבוד אביו ובמוראו. אפילו היה אביו רשע ובעל עבירות, מכבדו ומתירא ממנו. הגה: וי"א דאינו מחוייב לכבד אביו רשע, אא"כ עשה תשובה (טור ומרדכי פ' כיצד ובהגהות מיימוני פ"ו דהלכות ממרים).

סעיף יט - אסור לאדם להכביד עולו על בנו ולדקדק בכבודו עמהם, שלא יביאם לידי מכשול, אלא ימחול ויעלים עיניו מהם, שהאב שמחל על כבודו, כבודו מחול.

⊙ מתוך "פניני הלכה" הרב אליעזר מלמד

ההתנהגות הראויה ביחס להורים מורכבת משתי מצוות, האחת מורא, שנאמר (ויקרא יט, ג): "אִישׁ אָמוֹ וְאָבִיו תִּירָאוּ", והשנייה כיבוד, שנאמר (שמות כ, יב): "כִּבֹּד אֶת אָבִיךָ וְאֶת אִמְךָ". ושאלו רבותינו (קידושין לא, ב): איזהו מורא ואיזהו כיבוד? וענו: מורא, לא עומד במקומו המיוחד לו, ולא יושב במקומו המיוחד לו, ולא סותר את דבריו. וכיבוד, מסייע לו בכל מה שצריך, מאכילו ומשקהו, ואם צריך – מלביש ומכסה, מכניס ומוציא.

בכלל מצוות כיבוד ומורא הורים שלא לגרום להם צער. בין הדברים העלולים לגרום צער רב לאדם הוא שמעירים אותו באמצע שנתו, ולכן צריכים הילדים להיזהר מאוד שלא לפגוע בשנתם של הוריהם.

עיקר מצוות כיבוד ההורים הוא לשמשם ולסייע להם בכל מה שיצטרכו. אם הם צריכים עזרה בניקוי הבית – מצווה לעזור להם. וכן אם ההורים צריכים סיוע בשליחויות, כגון שהם מבקשים מבנם שיקנה עבורם מזון או בגדים, או יביא להם תרופות מבית המרקחת – מצווה עליו למלא שליחותם. אבל אם ההורים אינם זקוקים לעזרה ממשית, ובכל זאת הם מבקשים מבנם שיבוא איתם, כדי שיוכלו ליהנות מחברתו, אין עליו חובה לעשות זאת, שכן מצוות כיבוד הורים דורשת ממנו לסייע להם בדברים ממשיים ולא לפנות את כל זמנו כדי לשמחם.

ענף ממצוות כיבוד הורים הוא שלא לסתור את דבריהם, היינו שלא לומר לאביו או לאימו בדרך של התנצחות "אתם טועים!". אבל מותר להתדיין עמם בדרך כבוד.

וכן **מצווה** לשמוע בקולם ולמלא את רצונם, אלא שאין זו חובה, ואם השמיעה בקולם מתנגשת בדבר שחשוב לו, אינו חייב לשמוע בקולם. לדוגמה: כאשר האם מבקשת מבנה הגדול ללבוש סוודר ביום חם, מתוך דאגה מופרזת שמא יתקרר... הבן אינו חייב לשמוע בקולה. אמנם אם ילבש

מבוא
אנכי ה'
לא יהיה
לא תשא
זכור את
כבוד את
לא תרצח
לא תנאף
לא תגנב
לא תענה
לא תחמוד

את הסוודר יקיים מצווה, ששמע בקולה ושימח אותה. אבל למעשה הוא אינו חייב ללבוש, כי עיקר מצוות כיבוד הורים הוא לסייע להם בדבר שיש להם ממנו תועלת אישית, כגון שמלבישם או מאכילם, אבל השמיעה בקולם אינה חובה, וכיוון שמאוד לא נוח לו ללבוש סוודר ביום חם, אינו חייב לשמוע לה. וגם מצד מצוות מורא הורים אינו חייב לשמוע לה, כי עיקר המורא הוא שלא לפגוע בכבודם. לפיכך בדבר שאינו נוגע להם ישירות, אין חובה לשמוע בקול ההורים. אם ההורים תובעים מבנם שילמד דווקא מקצוע מסוים, כגון, רפואה, ואילו הוא רוצה ללמוד מחשבים. אם ישמע בקולם יקיים מצווה. אך הוא אינו חייב לעשות כן, כי זו החלטה שקשורה לחייו ואינה קשורה ישירות לענייני הכיבוד או המורא. ועליו להציג זאת בפני ההורים בדרך ארץ ולא בחוצפה. וההורים חייבים ללמוד להכיר בעצמאותם של ילדיהם, כדי שלא יטעו ויקימו שערורייה סביב כל החלטה עצמאית של ילדם.

הדיבר

המצווה

בנוסף

מהתורה

מוסר

פתגמון

פיוט

מספרים

הלכה

התבוננות

רגע של התבוננות אני מלך הדיבור

מהו הערך המרכזי שהדיבור יכול לתרום לחיי?

איזו התמודדות היתה/ישנה
בחיי בנושא הדיבור?

מהו הקושי שלי ביישום הדיבור?
איזו תובנה/הכרה יכולה להועיל
להתגברות על המכשול?

למעשה !

זהה וקבל על עצמך צעד פרקטי שיש בו
בכדי ליישם את הדיבור באופן מיידי -

לבנות עולם טוב יותר עם הדיבור -
שווה בנפשך את יישומו של הדיבור
ברמה האישית והחברתית/לאומית.
במה ייתרם העולם דרך דיבור זה?

- מבוא
- אנכי ה'
- לא יהיה
- לא תשא
- זכור את
- כבד את
- לא תרצח
- לא תנאף
- לא תגנב
- לא תענה
- לא תחמוד